

Dora Sesar

Neovisna istraživačica
BIH - 88000 Mostar

Prikaz / Review

UDK / UDC: 904:726.54](497.581.1Lepuri)"652/654"
73.033(497.581.1Lepuri)
DOI: 10.15291/ars.4355

Lepuri kod Benkovca: od starokršćanske do predromaničke skulpture

Lepuri near Benkovac: From Early Christian to Pre-Romanesque Sculpture

Korpus ranosrednjovjekovne skulpture, knjiga 6: Ivan Josipović, *Lepuri kod Benkovca*, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Sveučilište u Zadru, Split – Zadar, 2023., 164 str., 43 ilustracije, 124 kataloške jedinice, literatura, ISBN 978-953-6803-85-9, cijena: 150,00 kn / 20 €

SAŽETAK

Knjiga *Lepuri kod Benkovca* autora Ivana Josipovića obrađuje jedan od najvećih predromaničkih lokaliteta otkrivenih u Dalmaciji nakon završetka Drugog svjetskog rata. Detaljnom stilsko-morfološkom analizom i uspostavom analogija s do sada identificiranim klesarskim radionicama 9. stoljeća, obrađen je i katalogiziran znatan broj starokršćanskih i predromaničkih ulomaka arhitektonske dekoracije i liturgijskih instalacija. Ovako opširna obrada ulomaka pronađenih kod crkve Sv. Martina u Lepurima donosi nove spoznaje o hrvatskoj predromaničkoj skulpturi, radu klesarskih radionica tijekom 9. stoljeća, ali i o povijesno-društvenom kontekstu i događanjima na tom prostoru od prapovijesti do danas.

Ključne riječi: *Lepuri kod Benkovca*, predromanička skulptura, ranosrednjovjekovne klesarske radionice, *Klesarska radionica iz vremena kneza Trpimira*, *Dvorska klesarska radionica iz vremena kneza Branimira*, *Benediktinska klesarska radionica iz vremena kneza Branimira*

ABSTRACT

The book *Lepuri near Benkovac* by Ivan Josipović focuses on one of the largest pre-Romanesque sites discovered in Dalmatia after World War II. The author has carried out a stylistic-morphological analysis and established analogies with previously identified stonemasonry workshops of the 9th century, documenting and cataloguing a significant number of early Christian and pre-Romanesque fragments of architectural decoration and liturgical installation. Such an extensive body of documented fragments found near the church of St Martin in Lepuri brings new knowledge about Croatian pre-Romanesque sculpture, the activity of 9th-century stonemasonry workshops, as well as their historical and social context and the events that occurred in that area from prehistory to the present day.

Keywords: *Lepuri near Benkovac*, pre-Romanesque sculpture, early medieval stonemasonry workshops, Stonemasonry Workshop from the Time of Duke Trpimir, Stonemasonry Workshop at the Court of Duke Branimir, Benedictine Stonemasonry Workshop from the Time of Duke Branimir

Knjiga Ivana Josipovića *Lepuri kod Benkovca* šesta je knjiga objavljena u sklopu serije „Korpus ranosrednjovjekovne skulpture”, u izdanju Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, a u ovom slučaju i u suizdavaštvu Sveučilišta u Zadru (2023.). Pet knjiga, koje su prethodile Josipovićevu radu, također je posvećeno pojedinim hrvatskim lokalitetima i na njima pronađenoj ranosrednjovjekovnoj skulpturi, i to: *Crkva sv. Mihovila u Banjolama kraj Peroja* Sunčice Mustač, *Pridraga u zaleđu Zadra* Ivana Josipovića, *Novigrad, Savudrija, Umag i Dajla* Ivana Matejčića, *Gornja Cetina* Ante Miloševića, te *Rovinj*, ponovno rad Ivana Matejčića.

Ivan Josipović, izvanredni profesor na Odjelu za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru, svoj je dosadašnji istraživački rad najvećim dijelom posvetio proučavanju hrvatske predromaničke skulpture. Doktorirao je 2013. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu s disertacijom *Predromanički reljefi na teritoriju Sklavinije Hrvatske između Zrmanje i Krke do kraja 9. stoljeća*. U mnogobrojnim objavljenim radovima bavio se predromaničkim ulomcima pronađenim na različitim lokalitetima na području Hrvatske, kao što su Golubić kod Knina, Biograd, Novigrad, Šopot kod Benkovca, Stombrata u Bijaćima, Kali na otoku Ugljanu itd. Bavio se također temom posvetnih natpisa hrvatskih vladara, detaljnom analizom pojedinih ulomaka liturgijskih instalacija, poput ciborija prokonzula Grgura, predromaničkim klesarskim radionicama, kao što su *Radionica pluteja zadarske katedrale*, *Trogirska klesarska radionica*, ili pak *Majstor zadarskih ambona*. Josipović i u ovoj knjizi nastavlja sa svojim istraživanjem predromaničke skulpture, u ovom slučaju detaljnom analizom klesarske produkcije na lokalitetu Sv. Martin u Lepurima kod Benkovca, kojim se već prije bavio i u svojoj doktorskoj disertaciji te u znanstvenim objavama.

Lokalitet na položaju crkve Sv. Martina u Lepurima kod Benkovca, njegovi arheološki i arhitektonski aspekti, ali i pronađeni ulomci arhitektonske dekoracije i liturgijskih instalacija bili su i prije obrađeni u hrvatskoj povijesno-umjetničkoj i arheološkoj literaturi. Kako god, ova knjiga Ivana Josipovića prvo je monografsko izdanje koje daje potpunu sliku o Lepurima kod Benkovca i položaju crkve Sv. Martina koji „zasigurno predstavlja najveći predromanički lokalitet otkriven u Dalmaciji nakon završetka Drugoga svjetskog rata”,¹ o arheološkim istraživanjima, svim relevantnim starokršćanskim i predromaničkim ulomcima pronađenima u crkvi Sv. Martina u Lepurima ili na obližnjim lokalitetima, njihovim uklapanjima u širu povijesnu sliku, te i spoznajama o povijesnim i društvenim događanjima na ovom prostoru od prapovijesti do danas. Cilj ovakve opsežne interpretacije lokaliteta te pronađenih ulomaka, po riječima autora, jest taj da „barem jednim dijelom budu ispunjena i nadanja Vedrane Delonga koja je 1997. godine, očekujući rezultate dugo iščekivanih arheoloških istraživanja u Lepurima, priželjkivala da u skorijoj budućnosti bude skinut i ‘onaj posljedni veo nepoznanica s njegova kulturno-povijesnog lica’,² tj. da do kraja budu nadopunjene spoznaje o lepurskoj kulturnoj baštini o kojoj je i ona razložno pisala”.³

Knjiga se sastoji od 164 stranice, podijeljena na pet tematskih cjelina: *Uvod*, *Lepuri kod Benkovca – zemljopisni položaj, podrijetlo naziva sela i njegova povijesna važnost*, *Crkva sv. Martina – pregled literature i faze gradnje od ranoga kršćanstva do 20. stoljeća*, *Starokršćanski i predromanički reljefi iz Lepura – historijat istraživanja i metodologija obrade*, te *Zaključak*. Nakon ovih poglavlja slijedi tekstni i slikovni katalog.

Nakon uvodnog dijela, autor u poglavlju *Lepuri kod Benkovca – zemljopisni položaj, podrijetlo naziva sela i njegova povijesna važnost* donosi informacije o administrativnom i crkvenom ustroju ovog mjesta, geografskom položaju, te njegovoj situaciji tijekom prapovijesti i antike te ranog, zrelog i kasnog srednjeg vijeka.

Sljedeće poglavlje *Crkva sv. Martina – pregled literature i faze gradnje od ranoga kršćanstva do 20. stoljeća* donosi detaljan izvještaj o radovima koji su se prethodno bavili tim lokalitetom, uz autorova kritička razmišljanja, te ponuđene ispravke

određenih prethodnih teza. Također, u ovom dijelu knjige Josipović se osvrće na arheološka istraživanja provedena na lokalitetu kod crkve Sv. Martina u Lepurima, te objašnjava razvoj arhitekture i arhitektonske dekoracije građevine od prve crkve vjerojatno podignute u 5. stoljeću, pa sve do njezinih nekoliko obnova tijekom 20. stoljeća, te, nažalost, planskog miniranja kada je bila razorena do temelja.

Knjiga se nastavlja s poglavljem *Starokršćanski i predromanički reljefi iz Lepura – historijat istraživanja i metodologija obrade* gdje se potanko govori o pronalascima predromaničkih reljefa za vrijeme obnova crkve Sv. Martina u 20. stoljeću, a nakon zaključnog dijela slijedi opširan katalog u kojem su izloženi svi relevantni starokršćanski i predromanički ulomci liturgijskih instalacija i arhitektonske dekoracije pronađeni kod crkve Sv. Martina. Dok su starokršćanski ulomci tek okvirno datirani u 5. ili 6. stoljeće, ukratko analizirani i opisani, te eventualno uspoređeni sa sličnim reljefima, predromanički su reljefi iz 9. stoljeća mnogo minucioznije obrađeni. Autor je stilsko-morfološkom analizom te uspostavom analogija s drugim predromaničkim reljefima s dalmatinskih lokaliteta obradio svaki ulomak s ciljem da ih poveže s određenom do sada identificiranom klesarskom radionicom.

Važnost ove knjige u tome je što Josipović u njoj detaljno obuhvaća sve do sada poznate spoznaje o lokalitetu Sv. Martin u Lepurima. Među velikim brojem ulomaka arhitektonske dekoracije i liturgijskih instalacija, uspostavljene su analogije s trima do sada poznatima radionicama iz 9. stoljeća, i to s *Klesarskom radionicom iz vremena kneza Trpimira* te *Dvorskom i Benediktinskom klesarskom radionicom* iz

vremena kneza Branimira. Nadalje, od velikog je značenja i to da je uspješno izvedeno spajanje jednog cijelog pluteja *Dvorske klesarske radionice iz vremena kneza Branimira*, arkade šesterostranog ciborija klesara iz Trpimirova vremena, te je dijelom rekonstruiran i luk oltarne ograde, djelo *Benediktinske radionice iz vremena kneza Branimira*. Važno je istaknuti i da je tiskanjem ove knjige prvi put objavljen i jedan predromanički arhitrav oltarne ograde pronađen prije desetak godina, koji je također produkt *Benediktinske klesarske radionice iz vremena kneza Branimira*. Osim toga, na ulomcima je uspješno iščitano nekoliko imena i titula važnih za izučavanje ranosrednjovjekovne povijesti na području Hrvatske (među njima i ime kneza Branimira), te je utvrđeno postojanje dvaju predromaničkih ciborija, što je od velike važnosti kada uzmemo u obzir činjenicu da je postojanje ciborija potvrđeno na tek nekoliko lokaliteta na području ranosrednjovjekovne države.

Kao što je već prije spomenuto, Josipović na početku svoje knjige navodi kako se nada da će ovim radom i istraživanjem nadopuniti spoznaje o lepurskom lokalitetu do kojih su prethodni istraživači očekivali doći. Može se reći da je taj cilj uspješno ostvaren, a ova je knjiga, bez sumnje, nezaobilazna literatura za sve one koji proučavaju hrvatsku predromaničku skulpturu te rad ranosrednjovjekovnih klesarskih radionica.

BILJEŠKE

¹ IVAN JOSIPOVIĆ, Dva ranosrednjovjekovna ciborija iz Lepura kod Benkovca, u: *Zbornik radova sa znanstvenog skupa 'Dani Stjepana Gunjače 2': Hrvatska srednjovjekovna povijesno-arheološka baština, Međunarodne Teme, 18. – 21. listopada 2011.* (ur. T. Šeparović), Split, 2012., 49–62, 50.

² STIPE NIMAC, VEDRANA DELONGA, *Lepuri - Stanovništvo i Kulturno-Povijesni Spomenici*, Lepuri, 1997., 50.

³ IVAN JOSIPOVIĆ, *Lepuri kod Benkovca*, Split – Zadar, 2023., 7.